

Φωτεινή Κουτσούγερα¹
Πανεπιστήμιο του Τορόντο
Τμήμα Γλωσσικών Σπουδών

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Το παρόν άρθρο περιγράφει τα χαρακτηριστικά και τη μεθοδολογία έρευνας του *Λεξικού του ιδιώματος της βορειοανατολικής Αρκαδίας*, το οποίο είναι απόρροια πρωτογενούς έρευνας, βασισμένης σε φυσικούς ομιλητές του εν λόγω ιδιώματος. Η συγκέντρωση του υλικού διήρκησε περίπου δεκατρία χρόνια και διεξήχθη κυρίως με επιτόπια έρευνα, ενώ συμπληρώθηκε με τη βοήθεια τοπικών γλωσσαρίων. Το Λεξικό είναι χρηστικό και περιέχει 4200 λήμματα και 5210 σημασίες. Βασικό κριτήριο για την επιλογή των λημμάτων ήταν η απουσία τους από (α) το Λεξικό της κοινής νεοελληνικής του ΑΠΘ και (β) το Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη. Στη μικροδομή του, το κάθε λήμμα, εκτός από τη σημασιολογική του επεξεργασία, συνοδεύεται από φωνολογικές, μορφολογικές, συντακτικές και υφολογικές πληροφορίες, ενώ περιλαμβάνει πληθώρα αυθεντικών χρηστικών παραδειγμάτων, φράσεων, συνάψεων κτλ. Μια συνοπτική γραμματική του ιδιώματος περιλαμβάνεται στον πρόλογο του βιβλίου, όπου και ορίζεται το *ιδίωμα*² βάσει γλωσσολογικών χαρακτηριστικών, ως προς τα οποία διαφοροποιείται συστηματικά από την Κοινή.

Λέξεις-κλειδιά: Λεξικό, Αρκαδική, Πελοποννησιακή

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν άρθρο περιγράφει τα χαρακτηριστικά και τη μεθοδολογία έρευνας ενός έργου που φέρει τον τίτλο *Λεξικό του ιδιώματος της βορειοανατολικής Αρκαδίας*. Το έργο αυτό είναι απόρροια πρωτογενούς έρευνας, βασισμένης σε φυσικούς ομιλητές του ιδιώματος της ορεινής αυτής περιοχής της Αρκαδίας που γεωγραφικά αντιστοιχεί στο βόρειο τμήμα της πρώην επαρχίας Μαντινείας και τις παρυφές της Γορτυνίας. Σε αυτό το τμήμα ανήκουν οι οικισμοί Λεβιδίου, Βλαχέρνας, Κανδήλας, Ορχομενού, Ρούσση, Παλαιόπυργου, Χωτούσσας, Λίμνης,

¹ photini.coutsougera@utoronto.ca

² Χρησιμοποιούμε τον όρο *ιδίωμα* αντί του πιο δόκιμου *διαλεκτική ποικιλία* λόγω της ευρείας χρήσης του στην ελληνική βιβλιογραφία.

Διακοπτίου, Βυτίνας, Καμενίτσας, Παναγίτσας και Κώμης, οι οποίοι διατηρούν ισχυρούς δεσμούς μεταξύ τους. Το μικρό αυτό βορειανατολικό τμήμα της Αρκαδίας είναι ορεινό, σε αντίθεση με την υπόλοιπη πρώην επαρχία Μαντινείας, ενώ δυτικά συνορεύει με την επίσης ορεινή Γορτυνία.

2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η συγκέντρωση του υλικού του έργου αυτού διήρκησε περίπου δεκατρία χρόνια και διεξήχθη κυρίως με επιτόπια έρευνα, αλλά και εξ αποστάσεως, μέσω τηλεφωνημάτων και διαδικτυακών συναντήσεων. Την ομάδα των ομιλητών-συμμετεχόντων αποτέλεσαν έντεκα άτομα, γενν. μεταξύ του 1920 και 1940, ενώ τον πυρήνα της μια μικρότερη ομάδα τεσσάρων ατόμων. Οι συμμετέχοντες είναι μόνιμοι κάτοικοι των οικισμών Βλαχέρνας, Λεβιδίου και Καμενίτσας και είναι σχεδόν όλοι διδασκαλικοί στο ιδίωμα και στην Κοινή. Η φύση της έρευνας που εφαρμόστηκε είναι ποιοτική και βασίστηκε σε «ζωντανές» τεχνικές όπως (α) την άμεση παρατήρηση της γλώσσας της καθημερινότητας των εν λόγω ομιλητών χωρίς ή με μέτρια συμμετοχή από την πλευρά του ερευνητή (συμμετοχική παρατήρηση) και (β) δομημένες (ή ημι-δομημένες) συνεντεύξεις, κατά τις οποίες οι ομιλητές-συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, μέσω των οποίων πραγματοποιήθηκε και η τεκμηρίωση των λημμάτων. Το μεγαλύτερο μέρος του λημματολογίου καθώς και όλα τα χρηστικά παραδείγματα προέκυψαν από τη καταγραφή των παραπάνω σε μορφή εμπειριστατωμένων σημειώσεων.

Το λημματολόγιο του λεξικού συμπληρώθηκε με τη βοήθεια δύο άλλων πηγών: (α) τοπικών εφημερίδων και ιστοτόπων των οικισμών της περιοχής και (β) του γλωσσαρίου που περιλαμβάνεται στην *Περισυναγωγή γλωσσικής ύλης και εθίμων του ελληνικού λαού ιδία δε του της Πελοποννήσου* του Π. Παπαζαφειρόπουλου (1887: 369–526), το οποίο είναι κυρίως βασισμένο στη ντοπιολαλιά της Βυτίνας του 19^{ου} αιώνα. Άλλα τοπικά γλωσσάρια στα οποία ανατρέξαμε είναι (α) το γλωσσάρι 456 λέξεων από την τοπική εφημερίδα *Τα Κανδυλιώτικα* (1994–1996) των Α. Κ. Οικονομόπουλου κ.ά., (β) το γλωσσάρι 1.470 λέξεων του Κ. Πανόπουλου, που έχει δημοσιευτεί σε συνέχειες στην τοπική εφημερίδα *Το Λεβίδι* (2001–2004) με τίτλο *Λεξικό τοπολαλιάς της περιοχής του Αρκαδικού Ορχομενού*, καθώς και (γ) το γλωσσάρι 1.230 λέξεων που περιλαμβάνεται στο λαογραφικό βιβλίο *Μια ιστορία ζωής* (2017) του Δ. Χ. Κουτσουγέρα. Τα δύο τελευταία περιλαμβάνουν μεγάλο αριθμό λαϊκότροπων λέξεων την Κοινής που απορρίψαμε.

Τα λήμματα που προέκυψαν από την επιτόπια έρευνα και τις προαναφερθείσες πηγές τεκμηριώθηκαν ένα προς ένα από την ομάδα ομιλητών-συμμετεχόντων. Πριν από την επεξεργασία του λημματολογίου

πραγματοποιήθηκε η τελική διαλογή των λημμάτων, κατά την οποία αποσύρθηκαν λήμματα από γειτονικές περιοχές (εντός του νομού Αρκαδίας) που δεν αναγνωρίστηκαν από την ομάδα μας. Στην προσπάθεια να διαχωρίσουμε ιδιωματικά από εξωιδιωματικά στοιχεία, σημαντικό ρόλο έπαιξε το γεγονός ότι η συγγραφέας διαθέτει (τουλάχιστον) παθητική γνώση του ιδιώματος, πράγμα που γενικότερα θεωρείται σημαντικό πλεονέκτημα σε έρευνα ποιοτικής φύσης.

Το βασικό κριτήριο για την επιλογή των λημμάτων ήταν η απουσία τους από τα δύο μεγάλα και έγκριτα λεξικά της Κοινής, (α) το *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΛΚΝ)* και (β) το *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη (ΛΝΕΓ)*. Το νεότερο *Χρηστικό λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας* δεν συμπεριελήφθη στα λεξικά αναφοράς διότι η συγκέντρωση του βασικού όγκου του ληματολογίου καθώς και η τελική διαλογή των λημμάτων είχαν σχεδόν ολοκληρωθεί πριν αυτό δημοσιευτεί. Ωστόσο, βρεθήκαμε συχνά αντιμέτωποι με το ερώτημα “Τι αποτελεί ιδιωματική λέξη;” (βλ. Upton 2015), όπως λόγου χάρη όταν κληθήκαμε να αποφασίσουμε εάν θα συμπεριλάβουμε λήμματα που απαντώνται και στην Κοινή και στο ιδίωμα με την ίδια σημασία, όπως π.χ. *ζυγώνω*, *γοιμίζω* κτλ. Ως απάντηση στο παραπάνω ερώτημα, θεωρήσαμε αναγκαίο να τα συμπεριλάβουμε στο Λεξικό, διότι, ενώ στη μεν Κοινή είναι καταχωρισμένα ως λαϊκότροπα, στο δε ιδίωμα αποτελούν βασικά του λεξήματα, εφόσον απουσιάζουν από αυτό τα αντίστοιχα *πλησιάζω*, *γεμίζω* κτλ. Επιπλέον, συμπεριλάβαμε λήμματα που αναφέρονται στη ζωή της υπαίθρου και τα οποία αποδώσαμε λεπτομερέστερα ή με μεγαλύτερη ακρίβεια απ’ ό,τι στα παραπάνω λεξικά αναφοράς, καθώς και λήμματα που βρίσκονται σε ενδιαφέρουσες ιδιωματικές εκφράσεις (π.χ. *ασκί*, *κοτρώνα*, *κόρακας*, *λιθάρι* κτλ.). Με τον τρόπο αυτό προσπαθήσαμε από τη μία να μην απορρίψουμε ιδιωματικό υλικό και από την άλλη να αποφύγουμε παρεμβολές λημμάτων από την Κοινή (βλ. Barbato & Varvaro 2004· Upton 2015, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι λεξικογράφοι διαλεκτικών λεξικών πρέπει να είναι ιδιαίτερα φειδωλοί στην απόρριψη λημμάτων). Τέλος, συμπεριλάβαμε βεβαίως λήμματα κοινά στις δύο ποικιλίες, τα οποία όμως στο ιδίωμα διαθέτουν διαφορετική (ή διαφορετικές) ή επιπλέον σημασίες, διαφορετική σύνταξη και διαφορετική και μη προβλέψιμη μορφολογία ή/και φωνολογία από τα αντίστοιχα της Κοινής.

3. ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

3.1. Γεωγραφική έκταση και ακμαιότητα

Χρονολογικά το ιδίωμα ήταν ακόμα ακμαίο γύρω στις αρχές το 20ού αι. και λίγο αργότερα, περίοδο στην οποία αναφέρεται και η χαρτογράφηση των διαλεκτικών ποικιλιών της ελληνικής από τον Trudgill (2003). Όμως, η βασική δομή του ιδιώματος (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη) έχει διασωθεί στην

ομιλία των γηραιότερων ομιλητών (περίπου από 75-80 ετών και άνω) και ιδιαίτερα όσων έχουν ζήσει όλη τους τη ζωή στη γενέτειρά τους. Μια σημαντική όμως διαφορά είναι ότι σχεδόν όλοι τους είναι πλέον διδαιλεκτικοί, με αποτέλεσμα να πραγματώνουν τα ιδιωματικά στοιχεία ανάλογα με το επίπεδο ύφους και τον συνομιλητή στον οποίο απευθύνονται. Οι υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες εμφανίζουν μεταξύ τους διαφορετικούς βαθμούς υποχώρησης, με αυτή των ομιλητών ηλικίας κάτω των 25 ετών να εμφανίζει δραστική υποχώρηση σε όλα τα επίπεδα.

Το ιδίωμα μπορεί να οριστεί βάσει συγκεκριμένων φωνολογικών, μορφολογικών και συντακτικών χαρακτηριστικών, ως προς τα οποία διαφοροποιείται συστηματικά από την Κοινή. Τα λεξιλογικά χαρακτηριστικά του φαίνεται να περιορίζονται γεωγραφικά στο βορειοανατολικό τμήμα της Αρκαδίας (π.χ. οι ομιλητές μας δεν αναγνώρισαν λέξεις ή παραλλαγές δικών τους λέξεων προερχόμενες από τα ενδότερα της γειτονικής Γορτυνίας), σε αντιδιαστολή με (τουλάχιστον) κάποια από τα φωνολογικά, μορφολογικά ή συντακτικά χαρακτηριστικά του που ανήκουν και σε άλλα αρκαδικά (βλ. Αγγελούπουλου 2010, σχετικά με το γορτυνιακό ιδίωμα) ή και μη αρκαδικά πελοποννησιακά ιδιώματα (βλ. Παντελίδης 1997, 2001β, σχετικά με το ηλιακό και μεσσηνιακό ιδίωμα). Εν απουσία όμως κοινωνιογλωσσολογικών μελετών στην αρκαδική (με εξαίρεση το γορτυνιακό), αδυνατούμε να αντιπαραβάλουμε τα κριτήριά μας με κριτήρια άλλων αρκαδικών ιδιωμάτων, ούτως ώστε να καθορίσουμε με ακρίβεια γεωγραφικά το δικό μας ιδίωμα.

3.2. Φωνολογία

Ένα από τα κυριότερα φωνολογικά χαρακτηριστικά του ιδιώματος είναι ο τσιτακισμός, δηλαδή η τροπή των κλειστών υπερωικών /k/ και /g/ σε προστριβόμενα ουρανο-φατνιακά [tʃ] και [dʒ] (βλ. Manolissou & Pantelidis 2013 για τις διαφορετικές εκφάνσεις της ουράνωσης στις ελληνικές διαλεκτικές ποικιλίες) πριν από τα πρόσθια φωνήεντα μετά από προσθήωση και ουράνωση (π.χ. [ˈtʃiros] *κήπος*, [tʃeˈfali] *κεφάλι* κτλ.).

Άλλα φωνολογικά χαρακτηριστικά που διέπουν το ιδίωμα είναι η οπισθήωση και ουράνωση των κορωνικών συμφώνων /s/, /z/, /l/, /n/ πριν από το πρόσθιο φωνήεν /i/ (π.χ. [kuˈji] *κουσί*, [roˈzi] *ροζί*, [suˈɣli] *σουγλί*, [agoˈni] *αγκωνή* κτλ.) καθώς και η απουσία προερρινοποίησης των ηχηρών κλειστών και προστριβόμενων συμφώνων (π.χ. [θaˈbizo] και όχι *[θaˈmbizo] *θαμπίζω*, [ksaˈdono] και όχι *[ksaˈndono] *ξαντώνω*, [ˈegonas] και όχι *[ˈɛhgonas] *έγγονας*, [aˈɟazo] και όχι *[aˈnɟazo] *αγγιάζω* κτλ.).

Η συλλαβική δομή καθώς και οι φωνοτακτικοί κανόνες που ακολουθεί το ιδίωμα είναι εξίσου ενδιαφέροντες. Τα ακόλουθα συμφωνικά συμπλέγματα αποκλείονται από την έμβαση της συλλαβής (βλ. Coutsougera 2022): (α) τα

συμπλέγματα *ρη, κη* απλοποιούνται με επένθεση των φθόγγων [i] ή [u] (π.χ. *καπινός, πινίγω* αντί *καπνός, πνίγω* ή *τσικουνίδα* αντί *τσουκνίδα* κτλ.) ή με απαλοιφή (π.χ. *εξύμηση* αντί *εξύπνηση*), ενώ (β) το σύμπλεγμα *χη* συχνά (αν και όχι πάντα) απλοποιείται με απαλοιφή (π.χ. *ρίνω* αντί *ρίχνω* κτλ.) και (γ) το λιγότερο συνηθισμένο σύμπλεγμα *θι* μετατρέπεται στο φωνοτακτικά αποδεκτό *χι* (π.χ. *χλίβουμε* αντί *θλίβουμε* κτλ.). Τα συμπλέγματα *θμ, γμ, νμ* και (συχνά) *μη* απλοποιούνται είτε με επένθεση (π.χ. *βαθιμός* αντί *βαθμός* κτλ.), είτε με απαλοιφή (π.χ. *φύλαμα* αντί *φύλαγμα, σκαμί* αντί *σκαμνί* κτλ.). Επίσης τα συμπλέγματα φρακτικών συμφώνων υφίστανται ανομοίωση (π.χ. *γαλαχτίζω, χαραχτήρας, σκέδιο* κτλ.).

Εξαιρετικό ενδιαφέρον εμφανίζουν τα πάθη των υψηλών φωνηέντων /i/ και /u/ (βλ. Coutsougera 2019), τα οποία χάνουν τη συλλαβικότητά τους όταν είναι άτονα. Συγκεκριμένα, το υψηλό φωνήεν /i/ (α) τρέπεται σε ημίφωνο όταν βρίσκεται μετά από άλλο φωνήεν στα όρια μορφημάτων ή λέξεων (π.χ. [e'kajka] *εκάηκα*, [vlo'ɣaj] *βλογάει*, [tojpa] *τό ειπα* κτλ.), (β) στην έξοδο της τελικής συλλαβής της λέξης, προκαλεί ουράνωση στο προηγούμενο ραχιαίο ή στα κορωνικά /s/, /z/, /l/, /n/ και συγχωνεύεται μαζί τους (π.χ. [ˈmac] < /maki/ *Μάκη*, [ˈmaɕ] < /maxi/ *μάχη*, [ˈtaʃ] < /tasi/ *Τάση*, [paˈruɫ] *παππούλη* κτλ.) ή ουρανικοποιεί (δευτερεύουσα άρθρωση) το προηγούμενο χειλικό καθώς και τα υπόλοιπα κορωνικά σύμφωνα (π.χ. [ˈmimi] *Μίμη*, [ˈropi] *Ρόπη*, [ˈfoʔi] *Φώτη* κτλ.). Το ίδιο ισχύει και για την έξοδο της συλλαβής ενδολεξικά (π.χ. [ˈfiɫpas] *Φίλιππας* κτλ.), με τη διαφορά ότι, μετά από χειλικό ή μετά από κορωνικό (εκτός των /s/, /z/, /l/, /n/), το άτονο /i/ συγκόπτεται (π.χ. [ˈksers] *ξέρεις* κτλ.). Ας σημειωθεί ότι το πλευρικό σύμφωνο /l/ επίσης ουρανικοποιείται στην έξοδο της συλλαβής ενδολεξικά, ακόμα και όταν δεν ακολουθείται από /i/ (π.χ. [ˈvolʔa] *βόλτα*, [bolˈdoza] *μπολντόζα* κτλ.).

Το άτονο υψηλό /u/ (α) προκαλεί χειλικοποίηση (δευτερεύουσα άρθρωση) στο προηγούμενο σύμφωνο στην έξοδο της τελικής συλλαβής της λέξης (π.χ. [aˈranʷ] *απάνου*, [ˈxamʷ] *χάμου* κτλ.) και (β) συγκόπτεται ανάμεσα σε δύο σύμφωνα (π.χ. *αλπού* < *αλουπού* κτλ.).

Τέλος, η χασμωδία αποφεύγεται ενδολεξικά με κάθε κόστος, δηλ. είτε (α) με τις διάφορες εκφάνσεις της συνίζησης, όπως ενίσχυση (π.χ. [marˈturjo] *μαρτούριο* κτλ.) ή ουράνωση και συγχώνευση (π.χ. [ˈklo] *κλειω*, [eˈɲico] *ενοίκιο*, [tajoθanaˈju] *τ' Αγιο-Θανασιού* κτλ.), είτε (β) με ημιφωνοποίηση του /i/, με ή χωρίς αναβιβασμό του τόνου στο προηγούμενο φωνήεν, πράγμα που οδηγεί στον σχηματισμό διφθόγγου (π.χ. [ðoðeˈkajmeɲo] *δωδεκάημερο*, [eˈkajka] *εκάηκα* κτλ.), είτε (γ) με επένθεση συμφώνου (π.χ. *κρυγαίνω, περπογιγέμαι* αντί *κρυώνω, περιποιούμαι* κτλ.), είτε (δ) με απαλοιφή (π.χ. *τρω, λε* αντί *τρώω, λέω* κτλ.). Επίσης, στα όρια λέξεων όπου συναντιούνται το ληκτικό φωνήεν της μιας λέξης και το αρκτικό της επόμενης, η χασμωδία αποφεύγεται είτε (α) με κράση (π.χ. *πό'παθα* < *που έπαθα, σό'ναι* < *σου είναι* κτλ.), είτε (β) με απαλοιφή του

πρώτου φωνήεντος, δηλ. έκθλιψη (π.χ. τ' *άλογο*, τ' *απίστομα* κτλ.), είτε (γ) με ημιφωνοποίηση/ενίσχυση (π.χ. [je'leŋ] η *Ελένη*, [ðja'nyɔ] *δυ' αυγά* κτλ.), είτε (δ) με ημιφωνοποίηση του αρχικού /i/, αφού προηγηθεί αναβιβασμός του τόνου του στο ληκτικό φωνήεν της προηγούμενης λέξης (π.χ. [θe'laɣsane] *θελά ησανε*, [fo'dajmuna] *φοντά ημουνα* κτλ.).

Υπάρχουν βεβαίως και διεργασίες που δεν είναι συγχρονικές, όπως π.χ. η πρόταξη των φθόγγων [a], [e] ή σπανιότερα [o] στην αρχή της λέξης (π.χ. *αχείλι*, *επολληώρα*, *ολόξυγγας* κτλ.), η τροπή του άτονου [i] σε [e] (κυρίως) πριν από αντηχητικό (π.χ. *ελικία*, *ετιά*, *άκλερος* κτλ.), η απαλοιφή άτονου φωνήεντος στην αρχή της λέξης (π.χ. *λαττώνω*, *μετός*, *πολοιφάδι* κτλ.) κ.ά.

3.3. Μορφολογία

Μορφολογικά το ιδίωμα διαφοροποιείται συστηματικά από την Κοινή ως προς την κλίση του ρήματος, αλλά εμφανίζει διαφορές και ως προς την κλίση του ουσιαστικού και του επιθέτου.

Τα ρήματα του ιδιώματος χωρίζονται σε δύο συζυγίες: (α) στα παροξύτονα της α' συζυγίας τα οποία τονίζονται στην τελευταία συλλαβή του θέματος (θεματικά τονιζόμενα, όπως π.χ. *βάνω*, *κρένω*, *γδένω* κτλ.) ή στο επίθημα (π.χ. *ζυγώνω*, *γοιμίζω*, *τινιάζω* κτλ.) και (β) στα οξύτονα της β' συζυγίας, τα οποία τονίζονται στην κατάληξη (καταληκτικά τονιζόμενα, όπως π.χ. *βαρώ*, *αργιώ*, *φιλιώ* κτλ.). Τα ρήματα σε -άω επίσης ανήκουν στη β' συζυγία (π.χ. *αγροικάω*, *απαντάω*, *χολιάω* κτλ.).

Ανάμεσα στα σημαντικά μορφολογικά χαρακτηριστικά που διέπουν το ιδίωμα είναι η διατήρηση της αύξεσης ε- (π.χ. *εβόθηθαγα/εβόθηθηκα*, *επήγαίνα/επήγα* κτλ.) και σπανιότερα της αύξεσης η- (π.χ. *ή(γ)λεπα/η(γ)λέπαμε*, *ήφερα/ηφέραμε* κτλ.) στους παρελθοντικούς χρόνους, ακόμα και όταν αυτή δεν τονίζεται, ο σχηματισμός του παρατατικού των ρημάτων της β' συζυγίας σε -ειγα ή -αγα και όχι σε -ούσα (π.χ. *εκράτειγα*, *αγροίκαγα*, *εμίλαγα* κτλ.), ο σχηματισμός της παθητικής φωνής των ρημάτων της α' συζυγίας σε -ουμαι και όχι σε -ομαι (π.χ. *ντένουμαι*, *αρατίζουμαι*, *πυρώνουμαι*, *ζυγιάζουμαι* κτλ.), ο σχηματισμός του γερουνδίου σε -οντα/-ώντα και όχι σε -οντας/-ώντας (π.χ. *παίζοντα*, *γελώντα*, *τραγουδώντα* κτλ.) κ.ά. Εξαιρετικό ενδιαφέρον, μεταξύ άλλων, εμφανίζει επίσης η κλίση των ρημάτων της β' συζυγίας, αλλά και ο σχηματισμός των τετελεσμένων χρόνων της ενεργητικής φωνής.

Όσον αφορά την κλίση των ουσιαστικών, ενδιαφέρον εμφανίζει η γενική πληθυντικού που σχηματίζεται σε -ώννε/-ωννε (π.χ. *του Φωτώννε*, *τουν Αγιω-Θοδώρωννε*, *τουν παιδιώννε* κτλ.), η ύπαρξη θηλυκών ουσιαστικών σε -α, εν αντιθέσει προς τα αντίστοιχα της Κοινής που λήγουν σε -η (π.χ. *λίμνα*, *ασπιρίνα* κτλ.), όπως και ορισμένες ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει ο πληθυντικός των αρσενικών και ουδετέρων.

Όσον αφορά την κλίση των επιθέτων, όσα επίθετα αρχίζουν από στερητικό α- λήγουν σε -γος (π.χ. *απότιγος, αξύριγος* κτλ.) ή στον χαρακτήρα του θέματος + κατάληξη -ος (π.χ. *άρεντος, άκλαδος* κτλ.), ενώ η αιτιατική ενικού του αρσενικού των επιθέτων σε -ος -η -ο/-ος -α -ο (οξύτωνων ή μη) σχηματίζεται σε -ονε (π.χ. *γλυκόνε, μικρόνε* κτλ.).

Η έκταση του άρθρου αυτού δεν μας επιτρέπει να αναφερθούμε με λεπτομέρειες σε περαιτέρω ιδιαιτερότητες που εμφανίζουν τα ρήματα και τα ουσιαστικά (πρωτίστως) αλλά και τα επίθετα και οι αντωνυμίες του ιδιώματος.

3.4. Σύνταξη

Ο τόπος ή η κατεύθυνση δηλώνονται με απρόθετη αιτιατική (π.χ. *πάω/κινάω τον κατήφορο, γυρίζω μέσα τα σπίτια* κτλ.). Το ίδιο ισχύει για το «κοντά» όταν αυτό δηλώνει χρονικό σημείο (π.χ. *κοντά την κονταυγή*).

Επίσης, κάποια είδη τροπικότητας πραγματώνονται διαφορετικά από ό,τι στην Κοινή: π.χ. η απορία ή αβεβαιότητα μπορεί να εκφραστεί περιφραστικά με υποτακτική, η οποία εισάγεται και με τα δύο μόρια *να* και *θα* ταυτόχρονα, πάντοτε με αυτή τη σειρά (π.χ. *Να θα 'ναι μέσα;*). Εκφράζεται πάντοτε με ευθεία ερώτηση που ουσιαστικά απευθύνει ο ομιλητής στον εαυτό του και θα μπορούσε να αποδοθεί στην Κοινή ως «Άραγε να...;» ή «Λες να...;». Η δομή αυτή μαρτυρείται ακόμα, αν και τείνει να εκλείψει.

Επιπροσθέτως, η δυνητική οριστική πραγματώνεται με το *θελα/θαλα* και τον συνοπτικό τύπο του ρήματος (π.χ. *Επρόλαβα κι έκλεισα την πόρτα, ειτεμή δε θελα αφήκει τίποτα ο αέρας*).

Εδώ παραθέσαμε πολύ συνοπτικά τα κυριότερα φωνολογικά, μορφολογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά του ιδιώματος.

4. Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ

Όσον αφορά τη **μακροδομή** του, το Λεξικό είναι χρηστικό και περιέχει 4200 λήμματα και 5210 σημασίες που καταχωρίζονται με αύξουσα αλφαβητική σειρά. Είναι βεβαίως μονόγλωσσο, εφόσον το ερμηνευμα αποδίδεται στην Κοινή. Όσον αφορά τη **μεγαδομή** του, είναι έντυπο, μεγέθους 320 σελίδων και διαστάσεων 14x21 εκατοστών, εκδ. από τις Εκδόσεις Πατάκη. Στο εισαγωγικό του μέρος περιλαμβάνει πρόλογο 28 σελίδων όπου αναλύεται η μεθοδολογία έρευνας που εφαρμόστηκε για τη συγκέντρωση και τεκμηρίωση των λημμάτων, και ορίζεται το ιδίωμα βάσει γλωσσολογικών χαρακτηριστικών ως προς τα οποία διαφοροποιείται συστηματικά από την Κοινή. Τέλος, μέρος του προλόγου καταλαμβάνει μια συνοπτική γραμματική του ιδιώματος, εμπλουτισμένη με μεγάλο αριθμό παραδειγμάτων. Το εισαγωγικό μέρος του Λεξικού περιλαμβάνει επίσης αφιέρωση και ευχαριστίες, λίστα με συντομογραφίες και λίστα με σύμβολα,

ενώ το επίμετρό του περιλαμβάνει βιβλιογραφία καθώς και λίστα γλωσσarίων δημοσιευμένων σε τοπικές εφημερίδες και ιστοτόπων που χρησιμοποιήθηκαν.

Η **μικροδομή** του λήμματος είναι σύνθετη και το κάθε λήμμα περιέχει έναν αξιόλογο αριθμό πληροφοριών: πληθώρα χρηστικών παραδειγμάτων, φράσεων και στερεότυπων εκφράσεων, συνάψεων, αλλά και παροιμιών, γνωμικών και στίχων από δημοτικά τραγούδια του τόπου, τα οποία βοηθούν τον χρήστη να κατανοήσει τη λέξη σημασιολογικά και πραγματολογικά. Κάθε χρηστικό παράδειγμα είναι αυθεντικό, είτε καταγεγραμμένο μέσα από φυσική ομιλία είτε προτεινόμενο από φυσικό ομιλητή για τον σκοπό αυτό. Εκτός από τη σημασιολογική επεξεργασία, δηλ. το ερμήνευμα, το κάθε λήμμα συνοδεύεται από φωνολογικές, μορφολογικές, συντακτικές και υφολογικές πληροφορίες. Επίσης, όπου αρμόζει, το λήμμα διακλαδίζεται, δηλαδή συνδέεται εσωτερικά με άλλες σημασίες στις οποίες μπορεί να διακρίνεται, με δείκτες όπως (συνεκδ.)/συνεκδοχικά, (κατ' επέκτ.)/κατ' επέκταση, (μτφ.)/μεταφορικά κτλ., ή συνδέεται με άλλα λήμματα με δείκτες όπως (ΣΥΝ.)/συνώνυμο, (ΑΝΤ.)/αντώνυμο, (πρβ.)/πράββαλε κτλ.:

ζουνάρι, το [zu' nari] (ΟΥΣ.) ζώνη, ζωνάρι. **ΦΡ.** (παλαιότ.) της καλόγριας το ζουνάρι, το ουράνιο τόξο. **ΦΡ. τα πολλά ζουνάρια**, **α.** κρασοβάρελο (λόγω των κυρτών βεργών του που μοιάζουν με ζωνάρια): *Ο γιος μ' ο κοντοθόδωρας με τα πολλά ζουνάρια (αίνιγμα).* **β.** (συνεκδ.) ο μπекρής: *Με τα πολλά ζουνάρια έμπλεξες.*

χεροπήχι, το [çero' piçi] (ΟΥΣ.) (παλαιότ.) μονάδα μήκους που ισοδυναμούσε με την απόσταση από τον αγκώνα μέχρι το τέλος των δαχτύλων (πρβ. οριά, πήχη1, ραβδί1, τρούμπλα).

Οι εν λόγω φωνολογικές, μορφολογικές και συντακτικές πληροφορίες καθώς και τα διαφορετικά επίπεδα ύφους μπορεί να αφορούν είτε όλο το λήμμα είτε κάποια ή κάποιες από τις σημασίες του.

Το λήμμα καταχωρίζεται με την κανονική του ορθογραφία (δηλ. αυτή της Κοινής), πράγμα το οποίο δεν δυσχεραίνει την αναζήτηση ή την ανάγνωσή του. Η φωνητική μεταγραφή του σημειώνεται αμέσως μετά την κεφαλή του λήμματος με μπλε χρώμα και περικλείεται σε ορθογώνιες αγκύλες. Δεν είναι όμως εντελώς αλλοφωνική, διότι (α) η συνίζηση σημειώνεται με ημίφωνο και όχι με τριβόμενο (π.χ. [oma'tja] αντί για [oma'tsa] *οματιά*, [çe' rja] αντί για [çe' rja] *χεριά* κτλ.) και (β) σημειώνονται σε αυτή τα άτονα υψηλά φωνήεντα (π.χ. [ku'veli] αντί για [ku'vel] *κουβέλι* κτλ.). Η φωνητική απόδοση των λημμάτων με τη βοήθεια του Διεθνούς Φωνητικού Αλφαβήτου αποτελεί κεντρική πληροφορία του λεξικού.

Στη συνέχεια ακολουθεί το μέρος του λόγου και η σύνταξή του (αφορά κυρίως τα ρήματα). Το λήμμα καταχωρίζεται στον ενικό αριθμό για τα ουσιαστικά

με αναφορά του γένους, στο πρώτο πρόσωπο για τα ρήματα και στο αρσενικό για τα επίθετα, συνοδευόμενο από τις καταλήξεις του θηλυκού και του ουδετέρου:

βολά, η [vo'la] (ΟΥΣ.) φορά. **ΦΡ.** *μια βολά*, μια φορά, κάποτε: *Μια βολά ήσανε λύκοι στο βουνό.* **ΦΡ.** *και μια βολά*, παραλίγο, σχεδόν: *Έσθησε και μια βολά!* ↔ *Παραλίγο να πεθάνει!* **ΦΡ.** *μία μία βολά*, κάθε φορά, όλη την ώρα: *Μό'ρχεται μία μία βολά και με φορτώνεται.* ↔ *Έρχεται όλη την ώρα και μου φορτώνεται.*
› [ΜΕΣΝ. ΚΡ. βολά].

βαρώ [va'ro] (Ρ.) 1. (μτβ. και αμτβ.) χτυπάω: *Βαρώ την καμπάνα / την πόρτα / το γόνα μου.* • *Άκω, βαρεί η καμπάνα!* **ΦΡ.** *βάρει με με πίτουρα!*, (δηλώνει θρίαμβο) άντε πιάσε με, αν μπορείς! (**ΣΥΝ. ΦΡ.** *ái φύσα με!*). **ΦΡ.** *βαρώ το ντορόβλαγκο* βλ. ντορόβλαγκος. 2. (μτβ.) σκοτώνω θήραμα: *Εβάρεσες σήμερα;* ↔ *Σκότωσες κάποιο θήραμα σήμερα;* 3. (μτβ.) (για μουσικό όργανο) παίζω: *Βαρεί καλό κλαρίνο.* 4. (αμτβ.) (για ήλιο) ανατέλλω: *Σήκω, εβάρεσ' ο ήλιος!* 5. (αμτβ.) φτάνω ή εκτείνομαι μέχρι: *Το ποτάμι εβάρεσε στο δρόμο.*
› [ΜΕΣΝ. ΚΡ. βαρώ (μόνο σημ. 1-3)].

λιγούλης -ια -ι [li'ɣulis] (ΕΠ.) (υποκορ. του λίγος) 1. **α.** λίγος: *λιγούλια ζάχαρη, λιγούλης τραχανάς* • *Έχει λιγούλη αέρα σήμερα.* **β.** (ως έκφραση ευγένειας) λιγάκι: *Βάλε μου λιγούλι κρασί.* **λιγούλι** (ΕΠΙΡΡ.): *Κρυώνω λιγούλι.*
› [ΜΕΣΝ. ΚΡ. λιγούλι (επ. ουδ.)].

Ας σημειωθεί εδώ ότι κάποια λήμματα απαντούν μόνο σε παγιωμένες φράσεις (π.χ. *είμαι λάρμα της πείνας, έφαγα τα κάνταλα* κτλ.):

κάνταλα, τα ['kadala] (ΟΥΣ.) στη **ΦΡ.** *έφαγα τα κάνταλα*, έψαξα παντού (συνήθως χωρίς επιτυχία) (**ΣΥΝ. ΦΡ.** *έφαγα τα βήσαλα, έφαγα τους τόπους*).

Με τη βοήθεια των φυσικών ομιλητών υπολογίσαμε επίσης την αρχαιότητα των λημμάτων που τείνουν να εκλείψουν ή που δεν είναι πλέον σε χρήση. Η αρχαιότητα του λήμματος σημειώνεται με τον δείκτη (παλαιότ.)/παλαιότερο ή (απαρχ.)/απαρχαιωμένο, που έχει αποδοθεί στα λήμματα εκείνα τα οποία αναγνωρίζονται με δυσκολία από φυσικούς ομιλητές άνω των 90 ετών:

βαμπακώνω [vaba'kono] (Ρ.) (αμτβ.) (παλαιότ.) 1. στεγνώνει το στόμα μου (από δίψα, κλάμα, πολυλογία κτλ.): *Εβαμπάκωσε η γλώσσα μου.* || (παθ. φ.) **βαμπακώνομαι** 2. στενοχωριέμαι υπέρμετρα, σκάω από το κακό μου: *Εβαμπακώθη η δόλια με τα νέα.*

παίδα, η ['peða] (ΟΥΣ.) (απαρχ.) βάσανο, μαρτύριο, ταλαιπωρία: *Τα παιδιά έχουνε παίδα.* • *Οχι παιδιά, παίδα να λες!* • (ως βρισιά) *Παίδα, ντε!*

› [ΜΕΣΝ. ΚΡ. παίδα].

Η πλειονότητα των λημμάτων του λεξικού απουσιάζει εντελώς από τα δύο λεξικά αναφοράς. Υπάρχουν όμως αρκετά κοινά λήμματα, των οποίων η σύγκριση είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα. Παραδείγματος χάριν, υπάρχουν λέξεις που απαντούν και στην Κοινή και στο ιδίωμα, αλλά διαφέρουν πλήρως **σημασιολογικά** μεταξύ τους (π.χ. *άκριτος* στο ιδίωμα σημαίνει *άνευ όρων* και όχι *ασυλλόγιστος*), αλλά και λέξεις που διαφέρουν μεταξύ τους σε κάποιες αλλά όχι σε όλες τις σημασίες τους στις δύο ποικιλίες (π.χ. *τρομάζω* στο ιδίωμα σημαίνει *δυσκολεύομαι*, και όχι *φοβίζω/φοβάμαι*). Επίσης συμβαίνει και το αντίθετο, δηλ. το ιδιωματοικό λήμμα να διαθέτει παραπάνω σημασίες από το αντίστοιχο της Κοινής. Το λεξικό σε αυτή την περίπτωση καταγράφει μόνο την ιδιωματοική ή τις ιδιωματοικές σημασίες του λήμματος:

σταυρώνω [sta'vrɔno] (Ρ.) (μτβ.) **1.** συναντώ κάποιον και τον σταματώ: *Τον εσταύρωσα στο δρόμο να του μιλήσω.* • *Μ' εσταύρωσε 'κεί πο'ρχόμουνα κι άργησα.* **2.** μπαίνω μπροστά σε κάποιον για να αποτρέψω καβγά (ανοίγοντας τα χέρια και σχηματίζοντας το σχήμα του σταυρού): *Τον εσταύρωσε και δεν εγίνη το κακό.* **3.** (μτφ.) γίνομαι εμπόδιο, δυσκολεύω: *Μη με σταυρώνεις, ρε παιδάκο μου!* **4.** (μτφ.) ικετεύω: *Τον εσταύρωσα να μην πάει, αλλά επήγε.* • *Μ' εσταύρωσε, τι να κάμω;* (ενν. και ενέδωσα).
(Οι λοιπές σημασίες της ΚΝΕ ισχύουν.)

Υπάρχουν τέλος κοινά λήμματα που απαντώνται με διαφορετική **φωνολογία** (π.χ. *κλάημα*, *τζιάκι*, *τσιουλάω*, *πινίγω* κτλ.), με διαφορετική **μορφολογία** (π.χ. *αστοχάω/ΚΝΕ αστοχώ*, *φιλιώ/ΚΝΕ φιλώ*, *μεριάω/ΚΝΕ μεριάζω*, *η μπαρούτη/ΚΝΕ το μπαρούτι*, *ζέστα/ΚΝΕ ζέστη* κτλ.) ή με διαφορετική **σύνταξη** στις δύο ποικιλίες (π.χ. το ρήμα *χάνω* απαντά στο ιδίωμα στο γ' πρόσωπο με κλιτική αντωνυμία σε αιτιατική με τη σημασία *καταστρέφει*, *ζημιώνει*, *κάνει κακό*: *Μας έχασε η Κατοχή* κτλ.)

Τέλος, παρότι το Λεξικό δεν είναι ετυμολογικό, προσδιορίζει εκείνα τα λήμματα που είναι μεσαιωνικής προέλευσης. Για τον σκοπό αυτό, για το κάθε λήμμα ξεχωριστά έχει ελεγχθεί εάν αυτό υπάρχει στην *Επιτομή του λεξικού της μεσαιωνικής ελληνικής δημώδους γραμματείας (1100-1669)* του Εμμ. Κριαρά (Αα – Ππ, παραθήκη). Για τα υπόλοιπα γράμματα (Ππ, παραθήκη – Ωω) ανατρέξαμε στο *Μέγα λεξικόν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης* του Δ. Δημητράκου (με εξαίρεση μικρό αριθμό λημμάτων για τα οποία συμβουλευτήκαμε το ΛΝΕΓ). Η παραπάνω πληροφορία καθώς και η πηγή της περικλείεται μέσα σε ορθογώνιες αγκύλες στο τέλος του αντίστοιχου λήμματος, προς όφελος του χρήστη. Σκοπός μας είναι να γίνει στο μέλλον μια πρώτη εκτίμηση για τη συμβολή της μεσαιωνικής ελληνικής στη διαμόρφωση του λεξιλογίου του ιδιώματος, το οποίο εικάζουμε ότι δέχτηκε

πολύ μικρότερη επιρροή από την καθαρεύουσα σε σχέση με την Κοινή. Όπως αποδεικνύεται λοιπόν από την παρούσα έρευνα, πάνω από το ένα τρίτο των λημμάτων του Λεξικού ανάγονται στη μεσαιωνική ελληνική. Μια πιο αναλυτική και απολύτως ακριβής καταγραφή του συνόλου των ληματικών τύπων μεσαιωνικής προέλευσης θα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα σε μια μελλοντική έκδοση. Αυτό θα ήταν εφικτό μετά την ολοκλήρωση του *Λεξικού της μεσαιωνικής ελληνικής δημώδους γραμματείας, 1100-1669* του Εμμ. Κριαρά.

Η σύγκριση ανάμεσα στα λήμματα του παρόντος λεξικού και του μεσαιωνικού είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα. Αρκετά από τα μεσαιωνικά λήμματα παραμένουν αμετάβλητα ακόμα και σήμερα (π.χ. *απανταίνω, θάνω, αναπίνω, μπαιζοθαίνω, ξεδιλαιίνω, κάθοικο(ν), οματιά, παίδα, κατσούλα, κλώσμα, κατάθερμος, πάλε, βέβια* κτλ.), ενώ τα υπόλοιπα, όπως είναι αναμενόμενο, έχουν υποστεί σημασιολογικές μεταβολές ή μεταβολές ως προς τη φωνολογία, μορφολογία, ή/και την σύνταξή τους.

Το λεξικό στοχεύει να συμβάλει στη διάσωση ιδιωματικού λόγου και να αποτελέσει σημείο αναφοράς στη μελέτη της αρκαδικής στο πλαίσιο της διαλεκτικής λεξικογραφίας της ελληνικής, αλλά και να φέρει στο προσκήνιο τα πελοποννησιακά ιδιώματα, η παρουσία των οποίων είναι πενιχρή στη βιβλιογραφία, κατά πάσα πιθανότητα λόγω της μέχρι πρόσφατα επικρατούσας άποψης ότι η Πελοποννησιακή είναι η βάση της Κοινής (άποψης που επανεξετάζεται τα τελευταία χρόνια, βλ. Παντελίδης 2001α, 2007, 2015· Mackridge 2014, 2022).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελοπούλου 2010: Δ. Αγγελοπούλου, *Το γορτυνιακό ιδίωμα και η χρήση του στην εκπαίδευση* [Διδακτορική Διατριβή]. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών [Online], [<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/25395>].
- Barbato & Varvaro 2004: M. Barbato, A. Varvaro, Dialect dictionaries. *International Journal of Lexicography*, 17, 429–439
- Coutsougera 2019: P. Coutsougera, Palatalization, fortition and deletion in the high vowels of Arcadian Greek. *Toronto Working Papers in Linguistics*, 41 (1) [Online], [<https://doi.org/10.33137/twpl.v41i1.32771>].
- Coutsougera 2022: P. Coutsougera, The Arcadian Greek syllable. In E. Kkese (ed.), *Speech Perception and Production in L2* (pp. 56–77). Cambridge Scholars Publishing.
- Κουτσούγερας 2017: Δ. Χ. Κουτσούγερας, *Μια ιστορία ζωής*. Αυτοέκδοση.

- Mackridge 2014: P. Mackridge, The Greek language since 1750. In C. Carpinato & O. Tribulato, (eds.), *Storia e storie e delle lingua greca* (pp. 133–164). Venice: Edizioni Ca' Foscari.
- Mackridge 2022: P. Mackridge, Was there a Phanariot literary Koine in the eighteenth century? In *Κεντρική ομιλία στο 2^ο Διεθνές Συνέδριο για την Κοινή, τις κοινές και τη διαμόρφωση της κοινής νεοελληνικής που διοργανώθηκε από το ΑΠΘ*. Θεσσαλονίκη.
- Manolessou & Pantelidis 2013: I. Manolessou, N. Pantelidis, Velar fronting in Modern Greek Dialects. In M. Janse, B. D. Joseph, A. Ralli & M. Bagriacik (eds.), *Proceedings of the 5th International Conference of Modern Greek Dialects and Linguistic Theory* (pp. 272–286).
- Παντελίδης 1997: N. Παντελίδης, *Η ηλειακή διάλεκτος, ονοματική και ρηματική κλίση*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη.
- Παντελίδης 2001α: N. Παντελίδης, Πελοποννησιακός ιδιωματικός λόγος και κοινή νεοελληνική. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 21, 550–561.
- Παντελίδης 2001β: N. Παντελίδης, Φωνητικές παρατηρήσεις σε ένα μεσσηνιακό ιδίωμα. *Πρακτικά 4^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας* (σσ. 480–486). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Παντελίδης 2007: N. Παντελίδης, Κοινή δημοτική: παρατηρήσεις στη διαδικασία διαμόρφωσής της. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 27, 337–347.
- Παντελίδης, N. (2015). Σχετικά με το ιδιωματικό υπόβαθρο της κοινής ελληνικής. Στον Ανδρουλάκη, Ι. (εκδ.), *Οι γεωγραφικές και κοινωνικές ποικιλίες της νέας ελληνικής και η παρουσία τους στην εκπαίδευση* (pp. 41–50). Έκδοση: Εργαστήριο Μελέτης, Διδασκαλίας και Διάδοσης της Ελληνικής Γλώσσας.
- Παπαζαφειρόπουλος 1887: Π. Παπαζαφειρόπουλος, *Περισυναγωγή γλωσσικής ύλης και εθίμων του ελληνικού λαού ιδία δε του της Πελοποννήσου*. Πάτρα: Εκδόσεις Κάδμος.
- Trudgill 2003: P. Trudgill, Modern Greek dialects: A preliminary classification. *Journal of Greek Linguistics*, 4, 45–64.
- Upton 2015: C. Upton, Regional and Dialect Dictionaries. In P. Durkin (ed.), *The Oxford Handbook of Lexicography* (pp. 381–392) [Online], [<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199691630.013.25>].

ΛΕΞΙΚΑ

- Καζάζης & Καραναστάσης 2001–2003: Ι. Καζάζης, Α. Καραναστάσης, *Επιτομή του λεξικού της μεσαιωνικής ελληνικής δημώδους γραμματείας 1100–1669 του Εμμανουήλ Κριαρά*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Κριαράς 1969–2021: Ε. Κριαράς, *Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημώδους γραμματείας 1100–1669*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Λεξικό της κοινής νεοελληνικής 1998: Λεξικό της κοινής νεοελληνικής. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.

Μέγα λεξικόν ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης 1930–1953: Μέγα λεξικόν ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης 1930–1953. Αθήνα: Αρχαίος εκδοτικός οίκος Δημητρίου Δημητράκου.

Μπαμπινιώτης 1998/2019: Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας, με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Χρηστικό λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας 2014: Χρηστικό λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΑ ΣΕ ΤΟΠΙΚΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Οικονομόπουλος 1994–1996: Α. Κ. Οικονομόπουλος, Γλωσσάρι Κανδήλας. Γλωσσάρι δημοσιευμένο στην εφημερίδα Τα Κανδυλιώτικα.

Πανόπουλος 2001–2004: Κ. Πανόπουλος, Λεξικό τοπολαλιάς (ντόπιας λαλιάς) της περιοχής του Αρκαδικού Ορχομενού. Γλωσσάρι δημοσιευμένο στην εφημερίδα Το Λεβίδι, Χθες, Σήμερα, Αύριο.

Photini Coutsougera
University of Toronto,
Department of Language Studies

THE DICTIONARY OF THE DIALECT OF NORTHEASTERN ARCADIAN

Summary

The present article describes the features and research methodology of the *Dictionary of Northeastern Arcadian*. The dictionary comprises 4.200 entries and 5.120 senses. These entries were primarily collected during field work, over a period of approximately thirteen years, and from existing written sources. Subsequently, they were verified one by one by a group of native speakers of the dialect, aged 80 and over. A selection criterion was their absence from the two authoritative Standard Modern Greek Dictionaries, *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής του ΑΠΘ* and *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη*, unless their meaning, syntax, morphology and/or phonology differed non predictably from their equivalent Standard Greek entries. Each entry contains semantic, phonological (IPA transcription), morphological, syntactic and stylistic information. It also contains a plethora of authentic examples in use, synonyms, antonyms, idioms and idiomatic phrases, proverbs, sayings, and verses from local folk poetry. Finally, a 28-page Prologue includes a compact grammar of the dialect, lays out the research methodology employed in the data collection, and defines Arcadian Greek on the basis of linguistic criteria which systematically differentiate it from Standard Greek. This book aspires to bring the Peloponnesian varieties of Greek to the fore as they have been conspicuously absent from the literature.

Keywords: Dictionary, Arcadian Greek, Peloponnesian dialects